

ANGYAL MIKLOS

A bűnügyi helyszín
kognitív kriminalisztikai szakértői elemzése
az iskolai lövöldözések
problémaorientált rendőrségi megközelítésének
elősegítésére

Tanulmányomban a problémaorientált rendőrség kulcselemeinek és modelljének ismertetése után egy három évvel ezelőtti iskolai lövöldözés ballisztikai elemzését végeztem el. Az iskolai lövöldözések sajátosságainak számbavételét követően, az adott konkrét eset kapcsán megpróbáltam megkeresni azokat a kriminalisztikai jellemzőket, amelyek kognitív gondolkodás révén, áttételesen elősegíthetik az iskolai lövöldözések megelőzését, illetve krízisintervencióját.

Megállapításaim szerint már a helyszíni szemlén, majd a kriminalisztikai vizsgálatokkor is keletkezhet egy sor olyan fontos ismeret, amely segítheti az iskolai lövöldözések kérdéskörének mélyreható, problémaorientált elemzését. A felszínre kerülő, logikai úton keletkező adatok nemcsak a bizonyítás egyéb eszközeinek megállapításait támaszthatják alá, hanem pozitív módon befolyásolhatják az oktatási intézmények biztonságtechnikai fejlesztésének irányát, valamint a kooperatív, megelőzőközpontú hatékony problémakezelésben az illetékes rendőrhatalóságok segítségére is lehetnek.

Bevezetés – problémafelvetés

A kriminológia – legalábbis bizonyos szemszögből – társadalomkritika. Az adott társadalom egy fontos problémájáról, a bűnözésről ad elemző körképet, leleplez(het)i a törvény előtti egyenlőtlenséget, a társadalom protektív intézkedéseinek elégtelenségét. A rendőrség, fegyveres bűnüldöző és rendfenntartó szervezetként kiemelt helyet foglal el az igazságszolgáltatásban. Érdekes, hogy – jelentősége ellenére – tudományos elemzések sokáig nemigen szóltak róla. A rendőrség – *Denis Szabo*¹ szavaival élve – „terra incognita” volt a kri-

¹ Denis Szabo: Kriminológia és kriminálpolitika. Gondolat Kiadó, Budapest, 1981, 322. o.

minológia számára. Annak ellenére, hogy a társadalmi ellenőrzés szerves és szervezett része, ritkán szerepelt társadalomtudományi, rendészeti tárgyú publikációkban.

A rendőrség hagyományos szerepköre az elmúlt évtizedekben jelentős változásokon ment át. A társadalmi feszültségek és konfliktusok megjelenése, a bűnözés változása olyan feladatok elé állította a rendőrséget, ami sok esetben újfajta megközelítéseket és másfajta szerepvállalást igényelt.

A hetvenes években intenzíven meginduló kriminológiai, rendészeti kutatások rámutattak a (véletlenszerű) járőrözés, a „csak” reagálás és a követéses bűnügyi nyomozási gyakorlat korlátaira, amelyek sok éven keresztül a rendőrségi munka sarkkövei voltak. E megállapítások lefektették a problémaorientált rendőrség² alapjait. A kutatások bemutatták, hogy a rendőrség a közösségi problémák széles skálájával kénytelen foglalkozni, ezek közül azonban jó néhány nem bűnügyi témájú. A büntetőeljárás hagyományos (rendőri) funkciói tehát nem minden esetben tudják eredményesen megoldani ezeket a problémákat.

A problémaorientált rendészet nagy jelentőséget tulajdonít az olyan új felfedezéseknek, amelyek természetüknél fogva a megelőzést segítik elő anélkül, hogy a büntető igazságszolgáltatást igénybe kellene venni. Fontos szerepet szán más közigazgatási szerveknek, a közösségnek és a magánszektorak, amennyiben részvételük, közbenjárásuk nyomán a probléma hatékonyan csökkenthető. Emellett magában foglal megoldási módozatokat is, amelyek megmutatják, hogyan lehet a kialakított, új stratégiát alkalmazni, illetve a hatékonyságát szigorú mércéknek megfelelően kiértékelni. Kiemelt eleme, hogy a hasznosítható eredményeket a résztvevők jelentsék más (rendőrségi) szerveknek. A modell megvalósításával végül egy olyan tudásanyag jöhet létre, amely elősegítheti a rendőrség jövőbeni professzionalizációját.

2009. november 26-án a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karának Biofizika Intézetében bekövetkezett, amiről addig csak külföldi híradásokból hallhattunk: egy „ámokfutó” egyetemista, „iskolai lövöldöző” pisztolyával megölte az egyik csoporttársát, egy másikat életveszélyesen megsebesített, tanárát és egy egyetemi dolgozót pedig meglőtt úgy, hogy utóbbinak maradandó egészségkárosodást okozott.

Az iskolai lövöldözés, a *school shooting* azonnal a hazai közérdeklődés középpontjába került. A média folyamatosan nyomon követte a nyomozás, a vádképviselet és a bírósági tárgyalások eseményeit. Az interneten megjelenő

² Problem-oriented Policing.

kommentek ezrei megmutatták, hogy a jelenség a társadalom széles rétegeinek biztonságérzetét rendítette meg, és speciális problémákra mutatott rá a közoktatási intézményeket, illetve azok tanulóit, hallgatóit érintően. Kriminológusok, pszichológusok, pedagógusok tucatjai nyilatkoztak a témában. A rendszertudomány képviselői is gyorsan reagáltak: tanulmány született a pécsi egyetemi lövöldözés nyomozati módszereiről³, az iskolai ámokfutások megelőzéséről.⁴

2012. június 5-én a Pécsi Ítéltábla jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte az elkövetőt.

Az iskolai erőszak (*school bullying*) az utóbbi húsz évben áll a nemzetközi kutatások középpontjában. Skandináviából, Japánból és Angliából indultak a kutatások, mára azonban a legtöbb európai országban, továbbá a tengerentúlon is folyamatosan zajlik a jelenség tanulmányozása.⁵ Speciális formája az *iskolai lövöldözés*, amely relatíve új jelenség. Az első dokumentált eset 1974-ben, a New York állambeli Oleanben történt.⁶ Az 1999-ben, a Columbine középiskolában bekövetkezett mészárlás⁷ után az FBI részletes tanulmányt közölt a fenyegetettség mértékéről.⁸

2010 májusában a Cepol Helsinkiben tartott tréninget rendőrségi szakemberek számára a tágabb (krízismenedzsment) és a szűkebb (iskolai lövöldözés) témában. A tucatnyi országból jelen lévő, számos rendőrségi területet képviselő résztvevők egyetérthettek abban, hogy *minden egyes szakterületen keletkezhet olyan információ, tudásanyag, amely segítséget jelenthet a kérészkör elemzésében, hasonló esetek megelőzésében.*

A tanulmány célja

Tanulmányom célja, hogy a pécsi egyetemi lövöldözés helyszíni kriminalisztikai (bűnügyi technikai, orvos szakértői, ballisztikai, logikai) elemzésével, a

3 Kátai Rafael: Egyetemi lövöldözés a bizottságvezető szemével. *Belügyi Szemle*, 2012/6., 126–140. o.

4 Kulcsár Gabriella: Megelőzhető-e az iskolai ámokfutások? *Belügyi Szemle*, 2011/6., 50–61. o.

5 Margitics Ferenc – Figula Erika – Pauwlik Zsuzsa – Szatmári Ágnes: A szülői bánásmód hatása az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásmintákra. *Magyar Pedagógia*, 2010/3., 211–238. o.

6 Frank J. Robertz: School shootings. Über die Relevanz der Phantasie für die Begehung von Mehrfachtötungen durch Jugendliche. Verlag für Polizeiwissenschaft, Frankfurt a. M., 2004

7 Két tizenéves diák, Eric Harris és Dylan Klebold fegyveres ámokfutásakor meggyilkolt tizenkét diákot és egy tanárt, megsebesítettek 21 embert, majd öngyilkosok lettek.

8 Mary Ellen O'Toole: The school shooter: A Threat Assessment Perspective. FBI Academy, Quantico, 1999

történések szűkebb kronológiai, és tágabb (asszociatív) rekonstrukciójával és értelmezésével bemutassam azokat a módszereket, támpontokat és megfigyeléseket, amelyek lehetővé tehetik hasonló esetek megelőzését.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy az iskolai erőszak, az iskolai lövöldözés kérdéskörének megoldása túlmutat a rendőrség hagyományos szerepkörén, és formájában, preventív kooperációs igényeit figyelembe véve megfelel a problémaorientált rendőrségi modell alapelveinek.

Problémaorientált rendőrség

Michael Scott és Herman Goldstein 1988-ban fogalmazta meg a problémaorientált rendőrség kulcselemeit. Ezek a következők:

- A rendőri munka alapeleme maga a probléma, nem a bűncselekmény (azaz az eset, a segélykérő telefonhívás tárgya, az incidens).
- A probléma olyasvalami, ami aggasztja az embereket (is), nem csak a rendőröket.
- A problémákkal való rendőrségi szembenézés több mint gyors reagálás: érdemi, mélyreható foglalkozást jelent a körülményekkel is, amelyek előidézik a problémákat.
- A rendőröknek rutinszerűen és szisztematikusan kell elemezniük a problémákat, mielőtt megpróbálják őket megoldani; hasonlóan ahhoz, mint amikor egy mélyreható, hosszú nyomozás végén a bűncselekmény elkövetőjét letartóztatják.
- Az egyes rendőröknek és a szervezeti egységnek mint egésznek kell tökéletesítenie a problémák elemzésének gyakorlatát és módszereit. A problémák elemzésének szerteágazónak, de nem feltétlenül bonyolultnak kell lennie.
- A problémákat pontosan és helyesen kell leírni, és speciális szempontok szerint fel is kell osztani őket.
- A problémák gyakran nem azok, amelyek első látásra annak tűnnek.
- A problémákat, a kockán forgó különböző értékekre és érdekekre figyelemmel kell elemezni.
- Az egyének és az emberek csoportjai különböző módon érintettek az adott probléma kapcsán, és különböző ötleteik vannak arról, hogy mit kellene kezdeni vele.
- Fel kell térképezni a probléma eddigi kezelésének útját, ineffektivitásának okát.
- Ismerni kell a problémakezelés korlátait.

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

- Az elemzések alapján következtetett megoldási terveket szigorúan és szisztematikusan kell végrehajtani.
- A klasszikus rendőrségi eszközöket (például őrizetbe vétel) ugyanakkor nem szabad korlátozni, sem elutasítani.
- Előnyben kell részesíteni a kezdeményezést a reakcióval, az utólagos reagálással szemben.
- A rendőrségnek növelnie kell a rendőri szabadságot azért, hogy a rendőrök részt vehessenek a kiemelt jelentőségű döntések meghozatalában. Egyidejűleg a rendőröknek felelősnek kell lenniük a döntéseikért.
- Az új válaszok hatásait úgy kell kiértékelni, hogy ezek az eredmények más rendőrökkel is megoszthatók legyenek, és úgy, hogy a rendőrség számára az ellenőrzés révén kiderüljön, hogy az elképzelésekből mi működik, és mi nem.⁹

A *SARA* betűszóval rövidítik azt a modellt, amelyet a legtöbb problémaorientált rendőrség használ. Az *S* betű takarja a *vizsgálat* kifejezést (scanning), az *A* betű az *elemzésre* utal (analysis), az *R* betű a *reagálási* fejezi ki (response), míg az utolsó *A* betű az *értékelést* (assessment) jelenti meg. Mind a négy kifejezés további tartalmakat hordoz magában, amelyek könnyen vázolhatók.

A *vizsgálat* során azonosíthatók az emberek és a rendőrség közötti visszatérő problémák. Meg kell próbálni felismerni a közösséget és a rendőrséget érintő gondok következményeit. Fontossági sorrendet kell felállítani ezekre a nehézségekre. Figyelemmel kell lenni arra, hogy a gondok létezését megerősíti, meghatározza, hogy mióta és milyen gyakran fordult elő maga a gond. Egy szűkebb, de mélyrehatóbb vizsgálat érdekében a problémákat részekre érdemes bontani.

Az *elemzés* során azok az események és körülmények azonosíthatók és értelmezhetők, amelyek megelőzik és kísérik a problémát. Meg kell határozni a lényeges, összegyűjtendő adatokat. A probléma típusával kapcsolatos ismeretekről alapos előzményi kutatást érdemes végezni, majd leltárt kell készíteni a nehézséggel való szembenézés mikéntjéről, és a jelenlegi reakció erősségeiről és korlátairól. Amennyire speciálisan csak lehet, szűkíthető a gond kiterjedése, valós vagy vélt határai. Azonosítandók azon erőforrások változatai, amelyek segítségül szolgálhatnak a problémák alaposabb megértéséhez. Végül egy hipotézis kidolgozása szükséges a kérdés megválaszolására.

A *reagálás* azt jelenti, hogy a módszer alkalmazásakor új beavatkozási lehetőségek után kutatnak, megvizsgálják, hogy más közösségekben hogyan

⁹ <http://www.popcenter.org/about/?p=elements>

oldották meg a kérdést, és ezek közül az alternatív beavatkozások közül választanak. Egy részletes reagálási tervet rajzolnak fel, és meghatározzák a felelős résztvevőket. A reagálási tervben különleges célokat határoznak meg, és a tervezett cselekményeket végrehajtják.

Az *értékelés* folyamán meg kell vizsgálni, hogy a terveket végrehajtották-e. Összegyűjtendők az elő- és utóértékelés mennyiségi és minőségi adatai. Az értékelők meghatározzák, hogy megvalósultak-e az átfogó és különleges célok. Fontos, hogy az állandó hatékonyság fenntartása érdekében visszatérően kell az értékelést elvégezni.¹⁰

Természetesen a nehézségek számos egyéb módon is leírhatók, de tökéletes, az adott problémára adható definitív modell nem létezik. Általánosságként elmondható azonban, hogy alapvetően négy elem az, amely a jelenlegi értelmezésben gondot okozhat. Ezek a következők:

Viselkedés: bizonyos magatartásformák közösek lehetnek egyes incidenseknél. Ilyen például a kábítószer/alkohol hatása alatti vezetés, a kábítószerkereskedelem, vagy az autólopások. Számtalan egyéb magatartás létezik, amelyik problémát okozhat.

Hely: bizonyos helyszínek közösek lehetnek. Az incidensek, amelyek egy vagy több problémás magatartásformát jelentenek, kialakulhatnak például egy utcasarkon, egy üzletnél (bank), egy – sötét, elhagyatott – parknál, egy adott lakókörnyezetnél, vagy egy iskolánál. Néhány incidens virtuális helyen fordul elő, mint például a kibertérben (internet), telefonon, de létrejöhet egyéb információs hálózaton keresztül is.

Emberek: megfigyelhető, hogy az emberek egy csoportja, azaz bizonyos személytípusok közösek a problémaként megjelölt ügyeknél. Ezek az emberek egyaránt lehetnek elkövetők vagy áldozatok. Az incidenseket tehát nemcsak egy vagy több meghatározott magatartásforma, egy vagy több jellegzetes hely, hanem embercsoportok (fiatalokból álló banda, egy magányos személy, prostituáltak, idült alkoholisták, egyedülálló idős emberek) is jellemzik.

Idő: bizonyos időszakok közösek ezeknél az ügyeknél. Így tehát az incidensek magukba foglalnak egy vagy több magatartást, egy vagy több helyszínt, egy vagy több embercsoportot, és megtörténhetnek például csúcsgazdaságban, a bányák zárásakor, a nyári vásárlási szezonban, vagy az évenkénti fesztivál idején.¹¹

¹⁰ <http://www.popcenter.org/about/?p=sara>

¹¹ <http://www.popcenter.org/about/?p=triangle>

A probléma: iskolai lövöldözés

A kérdés tehát, hogy

- az előbbi modellekkel hogyan írható le az iskolai lövöldözés;
- a rendőrség mellett mely szervezetek lehetnek bevonhatók a megelőzésbe, és a krízisintervencióba;
- kinek milyen feladatok szabhatók; és
- hogyan történhet a problémamegoldás ellenőrzése.

Mindegyik kérdéskör *átfogó* elemzése túlmutat e tanulmány keretein, és – őszintén szólva – jelenlegi vonatkozó tudásom is elégtelen ahhoz, hogy megfelelő definitív válaszokat adjak. Egyelőre tehát csak a modell alapvető elemeinek vázolására vállalkozom, és a következő fejezetekben próbálom a kriminalisztikai lehetőségek bemutatásával felhívni a figyelmet arra, milyen szerepe lehet egy mélyreható kriminalisztikai esettanulmánynak abban, hogy jobban megértsük az iskolai lövöldözések mikéntjét és megtaláljuk az Achilles-sarkait.

Az előbbiekből kiderült, hogy úgy vélem, az iskolai lövöldözések megfelelnek azoknak a kritériumoknak, miszerint a problémaorientált rendőrség feladatai közé vétessenek fel, hiszen:

1. az incidensek meghatározott helyen (oktatási intézményekben) történnek;
2. a célpontok köre jól meghatározható (maga az intézmény: diákok, tanárok, adott esetben meghatározott diákok, tanárok);
3. az időpont általában napközbeni, azaz tanítási időben történik;
4. a lehetséges elkövetői magatartás (ezáltal a szóba jöhető elkövető) és a módszer viszonylag jól körülírható;
5. egy jelentősebb embercsoportnál gondot okozhatnak; valamint
6. megelőzésük, kezelésük pedig széles körű társadalmi összefogást igényelhet.

A helyszín

A klasszikus iskolai lövöldözések jelentős része hosszasan tervezett, jól előkészített cselekmény.¹² A helyszín nemcsak mint adekvátan a cselekménynek teret adó objektum fogalmazható meg, hanem a benne megjelenő erőszaknak szimbolikus tartalma, üzenete van. Az incidensek jellemzően közösségi térben történnek: ebédlőben, tantermekben, folyosókon. Ennek megfelelően

¹² Bryan Vossekuil et al.: The Final Report and Findings of the Safe Schools Initiative. United States Secret Service and United States Department of Education, Washington D. C., 2002

egyszerre több ember van jelen. Ezeken a helyeken ugyanakkor számítani lehet szemtanúkra (túlélőkre), biztonsági kamerákra, a biztonsági személyzet megjelenésére. Kétségtelen tény azonban, hogy lehetőséget adnak a többirányú menekülésre is.

A célpontok

Robertz tanulmánya szerint a hetvennégy kiértékelt, 1974 és 2002 között történt iskolai lövöldözésben kilencvenkilenc ember halt meg és kétszázharmincegy szenvedett súlyosabb sérüléseket.¹³ Fontos kiemelni, hogy az iskolai ámokfutók kisebb csoportja először a szüleivel végzett, majd ezután indult csak az iskolába. Szintén Robertz számolt be arról, hogy az áldozatok az esetek harmadában kizárólag a diákok közül, harmadában a diákok és a tanszemélyzet közül, és szintén harmadában csak a tanárok (iskolai személyzet) közül kerültek ki. *Vossekuil* amerikai adatai szerint¹⁴ a tanárok aránya a halálos áldozatok között ötvennégy százalék volt. Néhány esetben az elkövetőknél úgynevezett „halállistákat” találtak, azaz a cselekmény az elkövető szándéka szerint meghatározott személyek ellen irányult.

Az időpont

Mint korábban említettem, az elkövetők általában hosszabb előkészület után vállalkoznak tettükre. Jogi értelemben tehát előre kiterveltségről beszélhetünk. *Hoffmann* megfogalmazásában az *ámokfutás egy hosszú út vége*¹⁵, amikor a célirányos ölés az egyedüli problémamegoldásként fogalmazódik meg az elkövetőben. Maga a cselekmény szinte kizárólag tanítási időben történik, ha nincs aktuálisan valamiféle egyéb expandáló tényező, döntően a kora délutáni órákban.

Az elkövető és a módszer

A statisztikai adatok szerint az elkövetők kilencvenöt százaléka tizennégy és húsz év közötti férfi.¹⁶ A cselekményt általában egyedül követik el. Az ámok-

13 Frank J. Robertz: i. m.

14 Bryan Vossekuil et al.: i. m.

15 Jens Hoffmann: Vortrag in Rahmen der 2. Sitzung der Projektgruppe „Amoklagen” des UA FEK im HMDI, Wiesbaden, 17. Januar 2007.

16 Lothar Adler: Amok: Eine Studie. Belleville, München, 2000

futókkal kapcsolatban kialakult mítoszokkal ellentétben, az iskolai ámokfutók döntően

- nem mutatnak egy egységes demográfiai profilt;
- csak ritkán szenvednek pszichés megbetegedésben;
- ritkán származnak csonka, halmozottan hátrányos családból;
- gyakran szociálisan nem izoláltak; és
- cselekményüket nem az impulzivitás, hanem az előre megfontoltság jellemzi.¹⁷

Személyiségüket leginkább a narcisztikus vonások uralják, sokszor azonban kifejezetten magas intellektuális képességűek. (A cselekmény előtt azonban romló teljesítményeket lehet megfigyelni.) Az elkövetők jelentős része úgy érzi, hogy saját és mások elvárásai alatt teljesít (*underachiever*), visszatérő konfliktusai vannak társaival és/vagy a tanárokkal.¹⁸ Inkább befelé fordulók (introvertáltak), sebezhetőek, (auto)agresszív vonásokkal. A családi hátteret illetően a kutatók arról írnak, hogy jellemzően „kispolgári miliő, szőnyeg alá söpört problémákkal”. A szülők és gyerekek tehát inkább „egyém mellett, mint együtt élnek”. Kiemelten jelentkezik az elkövetőknél a fegyverek, a militarizmus és bizonyos filmek, illetve filmmotívumok (erőszak, halál, hatalom, bosszú) iránti vonalom.¹⁹ A militarista vonás sok esetben apai eredetű. A megfigyelhető realitásvesztés az esetek jelentős részében, közvetlenül a cselekmény után öngyilkossághoz vezet.²⁰

Fontos megfigyelés, hogy a lövöldözők döntő hányada erős kötődést mutat az internet meghatározott szegmenséhez (fegyverekkel, erőszakos cselekményekkel kapcsolatos weboldalak, blogok, kommentek), illetve hogy sokszor közvetlenül a cselekmény előtt üzenetet hagynak az interneten.

A helyszíni és halottszemle, valamint a kogníció

A *kognitív tudomány* meghatározást a pszichológia, a nyelvészet, az antropológia, a filozófia (esztétika) és a mesterséges intelligencia (utóbbi időben a mesterséges intuíció!) egygyé olvadt formájával szokták azonosítani. A *kog-*

¹⁷ Karl Weibach: Amok – Prävention statt Mythenbildung. Kriminalistik, Bd. 61, Nr. 2, 2007

¹⁸ Britta Bannenber: Vortrag in Rahmen der 2. Sitzung der Projektgruppe „Amoklagen“ des UA FEK im HMdl, Wiesbaden, 17. Januar 2007

¹⁹ Sokszor mindez az agresszív számítógépes játékok iránti függőségben jelentkezik.

²⁰ Stephen R. Band – Joseph A. Harpold: School Violence. Lessons Learned. The FBI Law Enforcement Bulletin, vol. 68, no. 9, 1999, pp. 9–16.

nitív megközelítés vagy *szemlélet* kifejezéseket egy *fogalmi keretnek* szántam, amellyel e terjedelmes szakirodalmat felvonultató tudományterület eredményeit próbáltam a kriminalisztika (szűkebben a helyszíni és halottszemle) területéhez hozzágondolni.

Egy helyszíni és halottszemle során, azon túl, hogy statikusan megpróbáljuk dokumentálni, érdemben az emberi élet utolsó, szempontrendszerünk szerint lényegi momentumait is *modelláljuk*, amelyhez egy *véges* krimináltechnikai eszközpark áll rendelkezésre. A helyszíni dokumentáció részben írásos formában, részben képi (fotó, video) úton történik, de mindenképpen *áttételesen*, a dokumentáló szubjektumán keresztül, objektív eszközei és módszerei által. Bármennyire próbáljuk az eszközöket modernizálni, a metodikát standardizálni, az írott forma és a kétdimenziós képek az élet utolsó pillanataihoz úgy viszonyulnak, mint – filmszerű hasonlaltal élve – egy nagyszabású amerikai mozifilm befejező jelenetéhez, annak elkészülte után, *az otthagytott díszletekről készített, feliratozott hobbiképek*.

A helyszínen észlelteket tehát nem a szemle során, azaz *itt és most*, hanem a rekonstruálandó cselekmény, az *akkor és ott* szempontjából fontosak. Sémákat kell hát képeznünk, hogy ne csak a tárgyakat lássuk, hanem a mögöttes tartalmat is. És fontos, hogy ne csak lássuk, hanem meg is ismerjük. Azaz ne csak az agyunkat, hanem az eszünket is használjuk, hagyjuk, hogy ismereteinken átáramoljon mindaz, amit a helyszínen látunk vagy látni vélünk. A kriminalista legyen kreatív és kritikus is egyben, azaz absztrakcióit ellenőrizze több perspektívából és később, más adatokból szerzett információk alapján egyaránt.

Ha klasszikus kriminalisztikai ismereteinkből indulunk ki, a szemle *statikus szakaszában* a látottak alapján a következő kérdésekre kaphat választ a hatóság: Ismerhette-e a helyszínt a tettes? Ismerhette-e a tettest az áldozat? Milyenek lehettek az elkövető testi adottságai, esetleg hányan lehettek? Milyen lehetett az elkövetés módszere? Melyek lehettek a cselekmény indító okai? Ki változtathatta, vagy állíthatta be a helyszínt?²¹ Az összképrögzítés annál értékesebb, minél inkább a helyszín egészét, annak összefüggő rendszerét mutatja be.²² A *tárgyvizsgáló* (dinamikus) szakaszban felkutatni, vizsgálni és rögzíteni kell a helyszínen talált valamennyi olyan dolgot, nyomot, jelenséget és elváltozást, amely az ott lefolyt cselekmény szempontjából re-

21 Garamvölgyi Vítmos (szerk.): Kriminalisztika. BM Tanulmányi és Módszertani Osztály, Budapest, 1961, 352. o.

22 Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminalisztika. Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005, 306. o.

leváns, illetve amely támpontot nyújthat a bűncselekmény felderítéséhez, vagy tárgyi bizonyíték lehet.²³

Az előbbiek alapján a kognitív szemlélet támpontokat nyújthat az elkövető kilétének (tulajdonságainak, külső és *belső* jellemzőinek), az elkövetés okának, céljának, módjának, motívumának, eszközének a megállapításához, a verziók felállításához. Mindehhez talán nem kell a percepciók mechanizmusok, a mentális reprezentáció sajátosságainak (szemantikai tartalom, struktúra és feldolgozás, azaz algoritmusok, heurisztika alapján történő problémamegoldás és következtetés) ismerete. Lehet, hogy elégséges egy konstruktív, bő ismerettartalmú dekóder (a perceptuáló személy), és olyan eszközök, amelyek az anyagi világ (értsd: helyszín) megismerhető aspektusait több perspektívából képesek láttatni. Utóbbi esetben sem kell valami bonyolult berendezésre gondolni. Elég, ha csak a („falon átlátó”) hőkamerákra, a („talajba látó”) fémkeresőkre, és ezeknek a helyszínelési munkában betöltött – adott esetben – kiemelt szerepére gondolunk.

A következtetések levonása priméren természetesen a szemlebizottság vezetőjének a feladata. Indokolt megállapításai mögött azonban olyan *érvelésnek és adatoknak* kell lenniük, amelyek az igazságszolgáltatás többi szereplője számára is elfogadhatóvá teszik ugyanezeket a konklúziókat.

Jelen ügyet vizsgálva (és most nem részletezve), a helyszíni, kriminalisztikai, valamint szakértői adatok lehetőséget teremtettek egy tágabb értelmezésű, problémaorientált ballisztikai rekonstrukcióhoz.

A ballisztikai események gondolati rekonstrukciója

G. Ákos, az elkövető – a biztonsági kamerák felvételeinek tanúsága szerint – 2009. november 26-án 12.05 körül a nyugati tanteremrész ajtaján kiment a teremből, és bement a folyosói férfivécébe. A tanterem ajtaját becsukta maga mögött. Fontos részlet, hogy az ajtót kívülről gombbal lehetett nyitni, így ahhoz, hogy visszamehessen, kopognia kellett, és az ajtót valamelyik csoporttársának kellett kinyitnia. (A későbbi tanúvallomások szerint, ez így is történt.) A vécében csaknem egy percet töltött, majd visszament a terembe. Néhány perccel később, pontosan 12 óra 16 perc 31 másodperckor ismét kiment a teremből, ekkor az ajtót *nyitva hagyta maga mögött*. Nem egészen 17 másodpercet töltött a vécében, majd visszaindult a tanterem felé. Ekkor a ké-

²³ Garamvölgyi Vilmos (szerk.): i. m. 366. o.

sőbbi áldozat már a tanterem ajtajában állt, és éppen készült becsukni. (A későbbi tanúvallomások alapján az derült ki, hogy a bent lévő csoporttársak megjegyzést tettek G. Ákos ki-be mászkálására, és kérték a későbbi áldozatot, hogy csukja be az ajtót.)

Az *első lövés* a folyosón dörrent. G. Ákos a CZ 85 típusú, ekkor már kibiztosított lőfegyverét, benne ismeretlen számú (de legalább nyolc) kilenc milliméteres, teljes köpenyes, magyar gyártmányú Luger löszerral, bal kezében tartva csaknem válláig emelte, és az ajtónyílásban lévő csoporttársa felé egy célzott lövést adott le. A lövés ideje 12 óra 16 perc 50 másodperc. A lövés a fiatal áldozatot a bal kulcsosont alatti területen érte (a boncolás adatai szerint a lövedék a gerincen, annak súlyos sérülését okozva irányt változtatott), majd a jobb lapockatájékon kimeneti nyílást okozva távozott a testből. A gurulatot kapó lómag ezután az ajtóval szemben lévő ablak alatti falterületnek csapódott, majd onnan a földre esett, ahonnan a szemle során előkerült. A nyomkutatás során az enyhén deformálódott lómag benzidinpozitivitást mutatott, igazolva, hogy áthaladt a testen. A sértett a lövés elszenvedésének pillanatában hanyatt esett úgy, hogy lába az ajtó küszöbének tanterem felőli részén volt. Valószínűsíthetően már ez a lövés azonnali halált okozott. A löszerrühevelyét az épület folyosóján találtuk meg és rögzítettük.

Az elkövető ez után belépett a tanterembe az ominózus nyugat felőli ajtón, amelyet a sértettnek nem sikerült becsuknia. Kiemelt jelentőségű kérdés, hogy mi történt volna akkor, ha a sértett – látva a vécéből kilépő G. Ákos kezében a pisztolyt – be tudta volna csukni az ajtót. Ebben az esetben ugyanis G. Ákos nem tudott volna a terembe egyszerűen bejutni, hiszen az ajtón gomb volt. Ugyancsak fontos, hogy G. Ákos biztosan nem a tanteremből való második kimenetelekor tárazott be legalább nyolc löszert a fegyverébe, hiszen erre az idő rövidsége miatt nem volt lehetősége. Valószínű tehát, hogy a tárazás már vagy az első kimenetelkor, vagy akár az előtt megtörténhetett. Érdekes körülmény az is, hogy G. Ákos a hátizsákját – benne egyebek között a személyi azonosítóival – a vécében hagyta, és azt a cselekmény után sem vitte magával.

Második lövés: a tanterembe lépve (a kamerafelvételek szerint ez 12 óra 16 perc 52 másodperckor történt) G. Ákosnak át kellett lépnie a már fekvő áldozatán. Ekkor felülről, közelről, kissé ferde vonalban, a hanyatt fekvő sértett alhasi részére célzottan lőtt, a lövés a sértettet a köldök és a szeméremcsont közötti terület közepén érte, majd a lövedék a jobb vesetájéknál távozott, és a betonaljzatot borító linóleumba csapódott. A deformálódott, benzidinpozitív lómagot a holttest alatt, a löszerrühevelyét a holttest mellett találtuk meg.

Ezután az elkövető néhány lépést tett az ablak irányába, majd a tábla előtt balra, a csoport felé fordult. Vele szemben volt a két munkaasztalsort elválasztó kisebb, vékony átjáró rész, valamint a két tanteremrész elválasztó ajtónyílás. Az ajtónyíláson tehát átlátott a hátsó, keleti tanteremrészbe is, ahol a csoport másik fele tartózkodott a munkaasztaloknál. Ebből a pozícióból, gyorsan, egymás után négy lövést adott le. Ezt igazolja, hogy a tőle jobbra lévő munkaasztalon, illetve munkaasztal előtt, egymáshoz közel négy löszerehüvelyt találtunk. Tekintettel arra, hogy a nyugati tanteremrészben sem sérült, sem lövedékbecsapódás nyoma nem volt, így igazolható, hogy mind a négy lövés az ajtónyíláson keresztül a hátsó, keleti tanteremrész felé irányult. Az ajtónyílás szélessége és az elkövető ajtónyílástól való távolsága, valamint helyzete megszabta a lövések becsapódásának helyzetét. (A tanúvallomásokból tudjuk, hogy a tanteremben sérült másik két sértett, a tanár és a diáktárs is a tanterem hátsó részében volt a lövések pillanatában. A tanár az ajtó mögött, az elkövetőhöz viszonyítottan balra lévő első munkaasztalnál beszélgetett a diákokkal, míg a diáktárs az ellenkező, ablak felőli oldalon lévő utolsó, keleti falnál lévő munkaállomásnál volt. Az első lövés pillanatában még a tanterem közepéhez közelebb eső széken ült.) A biztonsági kamera felvételein az is látszik, hogy a tanár a lövés után, 12 óra 16 perc 56 másodperckor, a keleti rész ajtaján kilép a tanteremből, és a lépcsőházon át az alagsor irányába menekül.

Mindezekből az következik, hogy a *harmadik lövés* a tanárt kellett hogy érje. Sérüléseiből következtethetően állva kellett hogy legyen, pontos helyzete úgy képzelhető el, hogy – vélhetően a megelőző dörrenések okát keresve – az ajtónyílásba lépett, és nyugat felé nézett. Ennek alapján csaknem bizonyos, hogy ezt a lövést *nem* neki szánta az elkövető. A lövés ugyanis lefelé irányult, és az elkövető nem számíthatott a tanár löirányban való megjelenésére. Nagyon valószínű, hogy G. Ákos már a harmadik lövést is a tanárnál hátrább lévő diáktársának szánta, annak lábára célozva. Ezt igazolhatja a tanár jobb combján elhelyezkedő érintőleges lövés elhelyezkedése és lefutása. A tanáron áthaladó lövedék a testben gurulatot kapott, és a hátsó tanteremrész ablak felőli oldalán lévő első munkaasztal középvonalhoz közelebb eső székének háttámlájára akasztott hátizsákba fűrődött. A lömagot végül a pénztárcában lévő húszforintos fogta fel. Mivel a lövés pillanatában ezen a széken egy diáklány ült, az élete gyakorlatilag húsz forinton múlt... Azt, hogy az ebben a hátizsákban fellelt lövedék csak és kizárólag a tanáron áthaladó lövedék lehetett, az igazolja, hogy benzidinpozitivitást mutatott, valamint hogy az egyéb, a tanteremben leadott lövések lövedékeit mind megtaláltuk.

A *negyedik* és az *ötödik lövés* a keleti tanteremrészben hátul álló diáktárs jobb, illetve bal lábszárát találta el (későbbi tanúvallomásából tudjuk, hogy először a jobb lábán érzett egy ütést, így valószínű, hogy a negyedik lövés a jobb, az ötödik lövés pedig a bal lábszárát érte). A diáktársnak a lövések pillanatában álló helyzetben kellett lennie, mégpedig olyan pozícióban, hogy a másik tanterem végéből az elkövető számára látható legyen. Az a tény, hogy a lövészkлубba járó, taktikai lövészetben jártas elkövető először a sértett lábait „lőtte ki”, másodlagos, szimbolikus tartalmat hordozhat. A lövések gyors egymásutánban kellett hogy bekövetkezzenek, hiszen a sértett még a második lövést is gyakorlatilag álló helyzetben szenvedte el. A lövmagokat a tanteremrész hátsó falában, a falba fúródva, egymáshoz közel találtak meg, mindkét lövmag benzidinpozitivitást mutatott.

A diáktárs a lövések hatására a földre került. Térdei felhúzott állapotban kellett, hogy legyenek, kezeivel valószínűsíthetően hátul kitémasztott. Szemben „ült” az elkövetővel. (Későbbi tanúvallomásából tudjuk, hogy úgynevezett rákjárásban próbált volna menedéket keresni.)

A *hatodik lövés*, amelyet az elkövető még mindig ugyanabból a pozícióból adott le, a földön, szétterpesztett lábakkal ülő sértett felhúzott jobb combját érte, és a combon keresztül a jobb oldali csípőverőér mentén haladva folytatódott. A lövedékmagot a jobb combtövből műtétrel távolították el. (Érdekes megfigyelés, hogy ha ez a lövés a diáktort kissé balra éri, a lövedék a nemi szerveket találta volna el...)

Ezután az elkövető megindult a hátsó tanteremrész felé a munkaasztalok közötti folyosón, majd átlépett a tanteremrészek közötti átjárón is. Ekkor a nyugati tanteremrészben lévő néhány diáknak lehetősége adódott arra, hogy a nyitva lévő ajtón kimeneküljenek a tanteremből. (A folyosói kamerafelvételek szerint ez 12 óra 16 perc 02 és 04 másodperc között történik.)

Miközben G. Ákos a már három lövési sérüléstől vérző diáktársa felé közeledett, a sérült fiú megpróbált az ajtó felőli utolsó munkaasztal mögé kúszni, rejtőzni. (Tanúvallomásából ismert, hogy a terem hátulsó részben G. Ákos a tőle balra eső munkaasztalnál lévő egyik diáklány megállította. „Ne csináld, Ákos!” – mondta, mire az elkövető a lány felé fordult, egy pillanatra ránézett, de aztán határozottan továbbment a rejtőzködni próbáló sérült fiú felé. Mint ahogy senki másra, erre a lányra sem szegezte rá a fegyvert, nem fenyegette, nem mondott semmit...)

A *hetedik lövés* közléről, a terem sarkában, ülő helyzetben lévő, már vérző fiú alhasi részére irányult. A löszer hüvelyét az egyik munkaasztalon találtak meg. A fiú szerencséjére a lövedék a fém övcsatjának alsó részét találta

el, jelentősebb deformitást okozva. Ezután a szeméremcsont felett a kismencedébe hatolt, súlyosan roncsolva a húgyhólyagot. A lómagot végül az életmentő műtét idején, a keresztcsont előtti területről távolították el. A lövedék súlyosan deformálódott, igazolva, hogy azt megelőzően a fém övcsatot érhetete. Csaknem bizonyossággal állítható, hogy ha ez a lövés a fiút néhány centiméterrel arrább éri, halálos sérülést okozhatott volna.

G. Ákos ezt követően hátsó tanteremrész ajtaján kilépett a folyosóra. A pisztolya még a kezében volt. A folyosói biztonságkamera-felvételeken látszik, hogy gyakorlatilag ugyanebben a pillanatban nyílik egy irodaajtó az elkövetőtől jobbra, a folyosó szemben lévő oldalán. Az ajtónyílásban egy fehér munkaköpenyt viselő középkorú nő jelenik meg, és néz ki a folyosóra. G. Ákos – mint a későbbi felvételeken látható – balra fordulva, a folyosón át távozott az épületből. A nő valószínűsíthetően rákiálthatott, vagy szólhatott neki valamit, ugyanis G. Ákos jobbra fordulva, a fegyvert vállmagasságig emelve, egy célzott lövést adott le. A folyosón kettejük között egy duplaszármás, zárt üvegajtó helyezkedett el. A lövedék az üvegajtón a földtől 150 centiméter magasságban áthaladt, gurulatot kapott, a lövedék köpenyrésze az ólommagról levált. A köpenyrész a nyitott ajtóablába csapódott, a földtől ötven centiméterre. A köpenydarab benzidinnegativitást mutatott, igazolva, hogy a sértetten nem haladt át. Az ólom a nő jobb combjába hatolt, létrehozva a jobb combcsont térdízületbe hatoló darabos törését. (Az elkövető és a sértett pozícióját a kamerafelvételek alapján meghatározva, figyelemmel az üveglakon áthatoló sérülésre, igen nagy fokban valószínűsíthető volt, hogy ha a lövedék nem kap gurulatot az üvegen, a nő fejét találta volna el...) Ez az utolsó lövés 12 óra 17 perc 12 másodperckor dörrent el.

A teljes ballisztikai rekonstrukció 2009. december 1-jére elkészült, és bemutatthattam a nyomozóknak. Ez után eseti szakértőként kirendeltek egy grafikus szakembert. A szakértővel átbeszéltük a cselekmény részleteit, átadtam neki a helyszínről készített fényképfelvételeket. A helyszíni szemle adatai alapján az épületről metrikus adataim is voltak. További többszöri konzultáció után a szakértő elkészítette a cselekmény releváns *huszonkét másodperc*ének valós idejű animációs rekonstrukcióját, hangeffektusokkal.

Konklúziók a problémafelvetés tükrében

Az iskolai lövöldözésekkel való problémaorientált foglalkozás nem akkor kezdődik, amikor a rendőrség fogadja a bejelentő telefonhívását, hanem sokkal előbb. Ott kezdődik, hogy szülőként milyen gyermekeket nevelünk, fi-

gyelünk-e közösségi szerepvállalásukra, iskolai teljesítményükre, életkori sajátosságaikra, esetleges pszichés problémáikra. Aztán ott folytatódik, hogy a tanárok, nevelők észreveszik-e a gyermek magatartás-változását, a fegyverekhez való bizarr vonzódását, a társai iránt megjelenő agresszióját. Barátai, ismerősei észlelik-e internetes kommentjeiben, blogjaiban a haragot, a fenyegetést, a bosszúszomjat? Végül, hogy a társadalom lehetővé teszi-e, hogy egy ilyen fiatal felnőtt fegyverhez jusson.

A megoldás tehát a széles körű közösségi szerepvállalás, amelyben a szülői felvilágosításnak, a diák- és hallgatói szervezeteknek, az oktatási intézményeknek (ezen belül a biztonsági feladatokat ellátó szervezeteknek, cégeknek), maguknak a hallgatóknak, a fegyvertartási alkalmasságot vizsgáló szakértőknek, a jogalkotónak és természetesen a rendőrségnek is megvan a maga feladata.

Mindehhez rengeteg, a témára vonatkozó tudás szükséges. Az előbbieken ismertetett ballisztikai rekonstrukció elkészítése kapcsán úgy véltem, hogy olyan – másodlagos – ismeretanyag jött létre, amelynek bemutatásával segítségére lehetek a témával foglalkozó kriminológiai és rendszertudományi szakembereknek. A konklúziók a következőkben összesíthetők:

1. A helyszínbiztosítás nem felelt meg a bűncselekmény súlyosságából és annak veszélyes mivoltából következő feltételeknek. A rendőri állományt fel kell készíteni hasonló esetek biztonságközpontú kezelésére.
2. A sérültek helyszíni mentése már akkor megkezdődött, amikor még nem volt ismert a fegyveres elkövető tartózkodási helye, és a helyszín nem volt kellően biztosítva. Ezáltal a mentésben részt vevők is esetleges veszélynek voltak kitéve.
3. Még a szemle előtt igen nagy segítség volt, hogy az épület folyosóin biztonsági kamerák voltak. A kamerafelvételek segítették az elkövető azonosítását, és részben a cselekmény későbbi rekonstrukcióját is.
4. Ugyancsak pozitív elemként emelhető ki, hogy a tanteremajtók kívülről kulcs nélkül nem voltak nyithatók. Ez adott esetben megakadályozhatja az elkövető bejutását a diákok közé.
5. A helyszín – szemle előtti – alapos átvizsgálása elengedhetetlen, hiszen rémült, sokkos, de akár súlyosan sérült, elbűjt személyek is lehetnek a lezárt területen belül.
6. Kiemelt jelentőségű a mentésben részt vevő szervekkel, sérülteket ellátó orvosokkal történő kétoldalú, részletekbe menő kommunikáció, a sérülések fényképes dokumentálása.
7. Nagy hangsúlyt kell helyezni a másodlagos sértettek (tanúk, jelenlévők) pszichés gondozására.

8. A ballisztikai rekonstrukció adatai szerint nyolc lövés igazolódott, ezek közül mindegyik lövés eltalált valakit. Ennek alapján gyakorlott fegyverhasználóra lehetett gyanakodni. (A későbbiek során derült arra fény, hogy G. Ákos lövészklubtag volt, és taktikai lövészként versenyzett is.)
9. Az előbbieket fényében az egyes lövések irányából, célzottságából további következtetések levonására nyílt lehetőség. Az első sértett (áldozat) vonatkozásában az elkövető célja priméren az lehetett, hogy a terembe bejusson, azaz a diáktárs ne tudja az ajtót becsukni. Az ez után következő közeli lövés már konkrét, személyes jellegű sérelem miatti agresszióról árulkodik. A motivációt illetően kiemelendő a lövés alhasra célzottsága. (Később az elkövető és a megölt két fiú közötti konfliktust tanúvallomások is alátámasztották. Kiderült az is, hogy G. Ákost urológiai jellegű problémákkal kezelték, ezért is járt ki többször az órákról a véccére. Ezzel szemben a tanúk a két sértett fiút a „lányok kedvenceiként” aposztrofálták. Sikeresek, ennek megfelelően extrovertáltak voltak. Ugyancsak érdekes, akár szemiotikai tartalmat hordozó tény, hogy G. Ákos az interneten rendszeresen blogolt. Felhasználóneve M1A2 volt, utalva az amerikai hadseregben rendszeresített M1A2 Abrams tankra. Profilképeként is ez a tank volt látható, előre, felfelé meredő ágyúcsővel...)
10. Az internetes tartalmak megfelelő paraméterek szerinti figyelése, ellenőrzése segíthet az előkészületben lévő cselekmények észlelésében és idejében való felszámolásában.
11. Az alapos helyszíni szemle, illetve a ballisztikai megállapítások rámutattak arra, hogy a tanár valószínűsíthetően csak véletlenül sérült, az elkövető azt a lövést is diáktársának szánta.
12. Az életveszélyesen megsérült diákra leadott lövések arra utalnak, hogy az elkövető szándéka a megalázás lehetett. Ezt szolgálhatta a sértett lábainak „ellövése”, a nemi tájékra irányított harmadik lövés, majd a csuszó-mászó, menekülésre kényszerített sértett alhasába történő közeli, „megsemmisítő” lövés.
13. Az a tény, hogy a tanteremben az elkövető, a jelenlévő huszonkét személyből csak kettőre adott le lövéseket, előre megfontolt, célzottan e személyek ellen irányuló agresszióról árulkodik.
14. Az utolsó, folyosón leadott lövés az intézeti munkatársra az addigi pszichés állapot hirtelen megváltozására utalhat. Az elkövető számára váratlanul felbukkanó, ismeretlen személy, esetleg csak a nő hangja elég volt ahhoz, hogy célzott lövést adjon le rá. Ez rámutat arra, hogy hasonló szituációban milyen sértetti magatartás kerülendő. Jelzi egyúttal a cselekmény mögött megbúvó, eszkalációs veszélyeket is.